
ترجمه

تاریخ یمنی (عُتبی)

تألیف

عبدالکریم بن حمد صادق اهري
(نگاشته در سال ۱۲۶۱ هـ.ق)

تصحیح و تحقیق

حسین دوستی

نشر تمثال

تهران - ۱۳۹۹

- سرشناسه : عتبی، محمد بن عبد الجبار، -۴۲۷ق.
- عنوان قراردادی : تاریخ یمنی، فارسی
- عنوان و نام پدیدآور : ترجمه تاریخ یمنی (عتبی) / [محمد بن عبد الجبار عتبی]؛ تالیف [صحیح: ترجمه] عبد الله بن محمد صادق اهری؛ تصحیح و تحقیق حسین دوستی.
- مشخصات نشر : تهران : انتشارات رهنما، ۱۳۹۹.
- مشخصات ظاهری : ۳۳۹ ص؛ ۲۱/۸ × ۱۰/۵ س.م.
- فروست : نشر تمثال؛ شماره انتشارات : ۱.
- شابک : ۹۷۸-۹۶۲-۹۹۰-۴۲-۹-۹
- وضعیت فهرست نویسی : فیبا
- موضوع : ایران -- تاریخ -- غزنویان، ۱۰۰۱-۱۰۵۸ق.
- موضوع : Iran -- History -- Ghaznevids, 962-1186
- موضوع : نثر فارسی -- قرن ۷ق.
- موضوع : Persian prose literature -- 13th century
- موضوع : ایران -- تاریخ -- سامانیان، ۲۷۹-۳۸۹ق
- موضوع : Iran -- History -- Samanids, 892-999
- شناسه افزوده : اهری، عبد الکرم بن محمد صادق، مترجم
- شناسه افزوده : دوستی، حسین، ۱۳۳۸ -، مصحح
- رده بندی کنگره : DSR۷۷۰
- رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۵۱
- شماره کتابشناسی ملی : ۶۲۳۹۴۵۱

نشر تمشال

ترجمه تاریخ یمینی (عُتبی)

تألیف

عبدالکریم بن محمد صادق اهری

(نگاشته در سال ۱۲۶۱ هـ.ق)

تصحیح و تحقیق:

حسین دوستی

صفحه آرا: مهشاد میرزا علیلو

طراح جلد: محمود خانی

شماره انتشار: ۱۹

چاپ اول: ۱۳۹۹

تعداد سارگان: ۵۰۰ نسخه

بهاء: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۰۲-۶

انتشارات و توزیع:

تهران، خیابان آزادی، جمالزاده جنوبی، شمالی، ۱۶، طبقه ۲، واحد ۴

تلفن: ۶۶۹۱۰۹۵۵

temsal.nashr@gmail.com

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و آرنو، نخبیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (بجز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، اقتباس در گستره دسترسندسازی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

مقدمه مصحح	۹
دیباجه	۱۵
گفتار در بیان حالات امیر نیرالدین سیکتکین و مبدا کار او	۱۹
گفتار در بیان فتح قلعه بُست و کیفیت تسخیر آن نواحی	۲۳
گفتار در ذکر فتح قصدار	۲۷
ذکر سلطنت نوح بن منصور سامانی و غلبه لشکر ترک به مملکت او و فرار کردن او از بخارا که دارالسلطنه او بود	۳۳
ذکر شورش سیستان و استمداد کردن خلف، حاکم خجند، نوح بن منصور و سایر امور اتفاقیه	۳۷
ذکر انتقال منصب جلیل سپهسالاری به حسامالدوله تاش و فرستادن او به جانب نیشابور	۴۲
ذکر وفات عضدالدوله و مؤیدالدوله و بازگشتن فخرالدوله به سوی ممکت خریش ضبط مملکت برادران خود و موافقت او با حسامالدوله تاش	۵۳
ذکر رسیدن تاش به گرگان و اقامت کردن ابوالحسن سیمجور در نیشابور و مستقل بودن او در منصب سپهسالاری خراسان	۵۸
ذکر وفات ابوالحسن سیمجور و انتقال منصب او به پسرش ابوعلی و مخالفت او با نوح	۶۵
گفتار در بیان احوال فایق بعد از آن که از ابوعلی شکست خورده به مرورود رفت و مخالفت او با ولی نعمت خود، ملک نوح	۷۰
گفتار در ورود بغراخان به شهر بخارا و متواری شدن و فرار نمودن ملک نوح بن منصور	۷۲
ذکر مراجعت بغراخان به جانب ترکستان و وفات کردن او در اثنای راه و معاودت ملک نوح به مستقر سلطنت خویش	۷۵

- ذکر حالات ابوالقاسم، برادر ابوعلی سیمجور و کیفیت حال او بعد از مفارقت برادر خود ۹۸
- ذکر حالات امیر سیفالدوله محمود بعد از پدر و ماجرای او با برادر خود امیر اسماعیل ۱۰۶
- گفتار در بیان آنچه که در میان ابوالقاسم سیمجور و بکتوزون روی داد ۱۱۱
- ذکر حالات امیر اسماعیل و فرود آمدن او از قلعه غزنین و عفو و اغماض سیفالدوله بر او .. ۱۱۴
- ذکر استقرار سلطنت به سلطان یمنالدوله و امینالملّه سلطان محمود، و آمدن خلعت به جهت او از حضرت خلیفه القادر بالله ۱۲۳
- ذکر بازگشتن عبدالملک بن نوح به سمت بخارا و حالاتی که بعد از آن روی داد..... ۱۲۵
- ذکر خروج منتصر ابوابراهیم اسمعیل بن نوح و آنچه میان او و ایلک خان و امیر نصر بن ناصرالدین سیکتکین واقع شد ۱۲۷
- ذکر امیر پادشاهان آل سامان و مقادیرایام پادشاهی و اقبال ایشان ۱۳۷
- ذکر حالتی که در آن امیر ناصرالدین سیکتکین و خلف والی سیستان واقع شد و خاتمت کار مشارالیه و بیار آن که مملکت خلف، بر چه وجه به سلطان محمود مسلم گردید و به حیطة تصرف او آمد ۱۳۹
- ذکر کیفیت احوال شمسالدین ابوالوالی موسی بن وشمگیر و بیان وصول او به مرگان و متمکن شدن به تخت سلطنت خویش ۱۵۰
- ذکر بیان موافقت میان سلطان محمود و ایلک خان و بیان مخالفت ایشان در عاقبت کار ۱۶۲
- از جمله اعیان دولت سلطان محمود و فرزندان او ابونصر بن احمد بن علی میکائیل بود ۱۶۵
- ذکر ابو جعفر محمد بن موسی بن احمد بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم ۱۶۶
- ذکر سید ابوالبرکات ۱۶۷
- ذکر قاضی ابو القاسم بن حسین داودی هرات ۱۶۸
- ذکر ابو منصوراحمد بن عبدالصمد شیرازی ۱۶۹
- ذکر جهادی که سلطان محمود در نواحی بهاطیه کرد و عرصه آن بلاد را با بیغ جهانسوز مسخر نمود ۱۷۰
- ذکر جهاد مملکت مولتان و مسخر گشتن آن نواحی و عزیمت سلطان به جنگ اندبال، ملک هندوستان ۱۷۳
- ذکر گذشتن لشکر ایلکخان از رود جیحون در غیاب سلطان به عزم تسخیر مملکت خراسان ... ۱۷۵
- ذکر تسخیر نمودن قلعه بهیم یغرا و شکست دادن سلطان محمود، بال بن اندبال شاه را ۱۸۱
- ذکر کیفیت آل فریغون که والیان نواحی خورجان و از جمله اقربا و اولیای سلطان بودند. .. ۱۸۴

ذکر وفات عضدالدوله و وقوع مخالفت در میان فرزندان او و رسیدن پادشاهی به بهاءالدوله بن عضدالدوله و استقرار خلافت به امیرالمؤمنین القادر بالله بعد از طایع لئه و موافقت القادر بالله و اتباع او با سلطان محمود و بهاءالدوله بن عضدالدوله	۱۸۵
ذکر کیفیت احوال ابوعلی بن الیاس با پسر خویش آلتیغ که از طرف آل سامان والی کرمان بودند و منتقل شدن نواحی مزبوره به تصرف عضدالدوله و بعد از وفات او به پسرش بهاءالدوله	۱۹۰
ذکر محاربه سلطان محمود در نواحی هندوستان و تسخیر قلعه نارین و بعضی از ممالک آن سمت و وقوع مصالحه در میان او و پادشاه هندوستان	۱۹۴
ذکر تسخیر نواحی غور و غلبه کردن سپاه سلطان محمود بر اهالی آن دیار و کشته شدن حاکم آنجا در حاکمیت نادر	۱۹۶
گفتار در بین وقوع قحط و غلا در بلاد خراسان خاصه در نساوور و نواحی آن	۱۹۸
ذکر احوال ایلک خان و طغیان پادشاهان ترکستان، بعد از معاودت ایشان به سوی ماوراءالنهر ..	۲۰۲
ذکر ترمذ والی قصدار عزید و سدالان بدان نواحی و مراجعت او به سمت غزنین با فتح و فیروزی ..	۲۰۵
ذکر حالات ابونصر بن راشد پسر او و آمدن که هر دو شار غرستان بودند	۲۰۷
ذکر تسخیر قلعه نارین و عزیمت سلطان محمود، دیگر باره به مملکت هندوستان	۲۱۳
ذکر واقعه‌ای که در سمت تابیشر که نواحی هند است اتفاق افتاد	۲۱۷
ذکر وزارت ابوالعباس فضل بن احمد و خاتمت کار او	۲۱۹
ذکر وزارت شیخ جلیل احمد بن حسن رحمه الله	۲۲۳
ذکر خاتمت کار شمس المعالی قابوس بن وشمگیر و رفتن پادشاهی او بر پسرش منوچهر و وقوع قربات فیما بین منوچهر و سلطان محمود	۲۲۶
ذکر حالات دارا بن شمس المعالی و خاتمت کار او	۲۳۳
ذکر حالات مجدالدوله بن فخرالدوله	۲۳۶
ذکر حالات بهاءالدوله و مال کار او و انتقال ملک او به پسرش ابوالشجاع ..	۲۳۹
ذکر وفات ایلک خان و انتقال مملکت او به برادرش طغاکخان	۲۴۲
ذکر حالات ابواحمد امیر محمد بن سلطان محمود و بیان بلندی مرتبه او	۲۴۵
ذکر احوال باهرتی نامی که از جانب صاحب مصر به رسالت آمده بود	۲۴۷
ذکر حالات مأمون بن مأمون خوارزمشاه و خاتمت کار او و انتقال مملکتش به سلطان محمود ..	۲۵۰
ذکر فتح مهره و قنوج و حرکت سلطان بدان نواحی دوردست و وقوع فتوحات بسیار در آن سفر سعادت اثر	۲۵۳
ذکر معاودت سلطان از دیار هند و تعمیر نمودن مسجد جامع غزنین	۲۶۲
ذکر قتل و غارت طایفه افغان	۲۶۵

مقدمه مصحح

«تاریخ یمینی» کتابی است در شرح وقایع تاریخی از اواخر سامانیان تا زمان سلطان محمود غزنوی. مؤلف کتاب، نمونه گزارشات خود را به جنگ‌های سلطان محمود غزنوی در هندوستان اختصاص داده و از جنگ‌های جهادی در مورد لشکرکشی‌ها و پیروزی‌های سلطان محمود، داد سخن داده است. وی در گزارشات تاریخی خود به تاریخ برخی سلسله‌های دیگر معاصر سلطان محمود غزنوی نیز پرداخته است از جمله: سامانیان، امرای سیستان، آل زیار، سیمجوریان، خانیان، دیلمیان، آل فریغون، غوریان، ملوک غرشستان، خوارزمشاهیان، افغانیان و...

مؤلف این کتاب مهم تاریخی، که به زبان عربی مصحح تصحیف شده و از این نظر، جزو متون ادب عرب به شمار می‌رود، مورخ و نویسنده برجسته ایرانی قرن چهارم و پنجم ه.ق است به نام: ابونصر محمد بن عبد الجبار عتبی (متوفی ۴۲۷ ه.ق).

وی از مردم ری بوده که در آغاز جوانی به نزد دایی خود در خراسان رفت و تحت تربیت او در علوم ادبیات عرب، فقه، حدیث، کلام و تفسیر قرآن مسلط شد. او پس از مدتی در بخارا به دربار امیر رضی ابوالقاسم نوح بن منصور (هفتمین پادشاه سامانی) راه یافت و رئیس برید نیشابور شد.

سالی چند هم صاحب دیوان رسائل عمادالدوله ابوعلی محمد بن محمد سیمجور امیر و سپهسالار خراسان شد. وی پس از چندی در غزنین، وارد دیوان رسائل ناصرالدین سبکتگین (پدر سلطان محمود غزنوی) گردید.